

straat staan – de Duitse militairen moesten dus woning na woning doorzoeken. Velen hunner maakten zich, schrijft Sijes in zijn studie over de arbeidsinzet, 'niet al te druk. Alleen fanatieke militairen beklopten vloeren, muren en panelen, braken kasten open en schreeuwden zo barbaars dat sommige onderduikers uit angst voor represailles tegen de vrouwen en kinderen te voorschijn kwamen'¹; die fanatici waren evenwel verre in de minderheid. Ook op woensdag en donderdag vonden nog huiszoekingen plaats. In totaal vielen aan de bezetter die, schijnt het, op zeven-en-dertigduizend man had gerekend, naar ruwe schatting ca. dertienduizend arbeidskrachten in handen: achtduizend in Den Haag, vijfduizend in Voorburg en Rijswijk samen. Van die dertienduizend moesten er zesduizend naar Utrecht en verder gelegen plaatsen lopen, zeventienduizend werden in kolenscheppen ('het kolengruis lag er ongeveer tot enkelhoogte en tevens was het nat', schreef een weggevoerde brandweerman²) eerst naar Amsterdam gevoerd en vervolgens, evenals de Rotterdammers en Schiedammers, over het IJsselmeer naar Kampen gebracht ('de Kampense politie had shag voor ons gekocht. Firma's in Kampen gaven al wat ze maar missen konden . . . De Kampense bevolking gaf: kleding, dekens, schoeisel, eetgerei, postpapier en kaarten'³). Van deze in Kampen belande razzia-slachtoffers werd het grootste deel aan de stellingen in het oosten des lands tewerkgesteld, twaalfhonderd mannen evenwel, onder wie honderdvijftig man politie en brandweer, werden in een trein geladen en naar het kamp Rees in het Rijnland gebracht.

Misschien is het een aanwijzing dat de bezetter weinig ingenomen was met de resultaten van de actie in Den Haag, Voorburg en Rijswijk, dat althans uit Den Haag een groot deel van de beroepsbrandweer werd weggevoerd: mannen die in de brandweerkazernes bijeen waren en die er natuurlijk op hadden gerekend dat hun vrijstellingen zouden worden erkend; niets daarvan: Den Haag verloor op slag twee-derde van zijn brandweerpersoneel. Afgevoerd naar Kampen werden ook ongeveer honderdvijftig NSB'ers alsmede de Nederlanders die werkzaam waren geweest op het door Seyss-Inquart van de zomer van '40 af bewoonde buiten 'Clingendael'.

Op Den Haag, Voorburg en Rijswijk volgden Haarlem en de omliggende plaatsen Heemstede, Bloemendaal en Overveen, alsmede Santpoort. Sijes vermeldt dat de achthonderd Duitsers die hier op 6 december

¹ Sijes: *De arbeidsinzet*, p. 546. ² Jan Krist: *De hel van Rees* (1947), p. 21. ³ A.v., p. 50.